

PRIKAZI — COMPTES RENDUS

OPĆA GEOGRAFIJA

GUILCHER A. *Prés d'Hydrologie Marine et continentale.* Masson et Cie Paris 1965., str. 390 s 217 slika, 8 fotografija i 26 tabela u tekstu.

Složena problematika morskih i kontinentalnih voda obuhvaćena je u tri poglavlja. Najdetajnije je obrađena hidrologija mora (240 str.), prema opsegu slijedi hidrologija tekućica (109 str.), a hidrološka tematika jezera sažeta je na 20 stranica. Autor je svjesno izostavio dio koji se odnosi na vode u čvrstom agregatnom stanju, to jest prostranstvo ledenjačkih površina, zatim, značajnu problematiku podzemnih voda. Razlog je shaljiv, jer je isti izdavač, već ranije objavio posebnu knjigu L. Lliboutry-a: «*Traité de Glaciologie*», a za njom i od H. Schoellera: «*Les eaux souterraines*».

Poslije uobičajenog predgovora djelo počinje s uvodom, gdje su iznešeni temeljni podaci o količini i pojedinim vrstama voda na Zemlji prema Hutchinson-u (1957). Nadalje je ukratko obrazložen redoslijed glavnih poglavlja. Logično je predviđen i dobro objašnjen raspored i opseg osnovnih izlaganja, počev od mora, preko tekućica do jezera, ali nije jasno zbog čega je kasnije u tekstu red izmjenjen tako, da su jezera obrađena prije tekućica?

Osnovni i glavni tipovi voda to jest oceani i mora, tekućice i jezera, međusobno su nesrazmjerni, količinski i prema značenju. Daleko najveću važnost imaju morska prostranstva, pa im je opravdano posvećeno dvije trećine knjige. U prvom dijelu (9—19) ukazano je na mogućnosti i organizaciju istraživanja. Ozbiljniji počeci datiraju tek iz 17 (tačnije 1643 g. kada je Newton objavio teoriju plime i oseke) odnosno 18 (ili 1725. g. kada je Marsili izmjerio površinske i dubinske temperature Sredozemnog mora) stoljeća. Značaj-

niji rezultati s otvorena mora tj s oceana dobiveni su poslije čuvene ekspedicije Challenger (1872—1876). Znanstvena istraživanja Svjetskog mora veoma su mlada i malobrojna. Intenzivnija i sistematičnija istraživanja karakteristična su tek za najnoviji period. Udruženim snagama i s tehnički daleko savršenijim pomagalima izvršene su ekspedicije Nonpac (U kolovozu 1955. g. 12 japanskih, 7 američkih i 1 kanadski brod istraživali su sjeverni dio Velikog oceana, što je predočeno na strani 16) i međunarodna istraživanja Sjevernog Atlantika 1958. g. u kojima je participiralo čak 11 pomorskih nacija (također predočeno na strani 17.). Rezultate ovih i još novijih istraživanja autor je veoma skladno uklopio u svoj redoslijed izlaganja.

Drugi dio su kemijske (20—27) i fizičke (20—40) osobine koje su izložene na 20 stranica. Gibanja mora obuhvaćena su u 4 dijela na 70 strana i počinju s valovima (70—92). Pod valovima su obrađene godišnje i vjekovne oscilacije mora. Geografska interpretacija morskih mijena data je na 42 strane. Struje u Svjetskom moru originalno i opsežno su razrađene na 66 strana. Općenite napomene i vrste struja, kao npr. vjetrovne struje ili konvergencija, divergencija, lateralno mješanje vodenih masa, sadržane su na 10 strana. Na preostalih 56 strana izložene je zonalni raspored morskih struja, počev od Antarktičkih širina ili tzv. Južnog oceana pa do sjeverozapadnih dijelova Velikog oceana. Posebno su istaknuti sistemi toplih struja: Golske i Kurošivo, odnosno hladnih Kalifornijske i Kanarske struje.

Zadnji dio prvog poglavlja posvećen je morima, zapravo načinu njihova vezivanja s oceanima. Data je i klasifikacija, prema kojoj je potrebno lučiti 4 tipa mora. Rubna mora koja su zapravo oceanski zaljevi. Na primjer: Labradorsko i Beringovo more. Mora ko-

ja površinski širom komuniciraju s oceanom ali su u dubinama izdvojena podzemskim pragovima, kao što su Američko Sredozemlje, Indonezijski Mediteran i Kalifornijsko more. Kontinentalna mora s hidrološki pozitivnom bilancom su Crno, Baltičko i Japansko more, dok su kontinentalna mora s negativnom bilancom: Euroafrički Mediteran, Crveno more, Perzijski i Kalifornijski zaljev.

Drugo poglavlje se odnosi na jezera. Ukratko je prvo analiziran postanak jezera. Najveća pozornost je usredotočena na složena gibanja i osobine jezerske vode. Odvojeno su razmatrane značajke slatkih odnosno slanih jezera.

U trećem poglavlju autor nas upoznaje s hidrološkom problematikom tekućica. Osnovna objašnjenja data su na 23 strane. Prikazani su faktori otjecanja (klimatski, orografski, hidrološki i biogeografski), vrste i značenje pojedinih vodostaja. Kompleksna hidrološka problematika izložena je prema geografskim zonama. Prvo za ekvatorijalne i tropske krajeve, zatim, Sredozemlja, polupustinjske i pustinjske predjele i na kraju za umjerenu zonu i hladna područja. Riječnim režimima posvećena je glavna pozornost. Obradeni primjeri tekućica su tipični i slikovito predloženi, te mogu optimalno poslužiti za vježbanje logičkog zaključivanja i razvijanje geografskog mišljenja.

Voda je, izgleda, najrasprostranjenija materija na Zemlji. Ima je gotovo svugdje, javlja se u različitim vidovima i bez nje je život nemoguć. Voda utječe na okolnu prirodu i društvene procese. Nisu, dakle, dovoljna samo elementarna znanja o vodama, kao geografskom elementu, već su nužne i detaljnije spoznaje koje su rezultirale iz najnovijih tehničkih dostignuća, odnosno sistematičnijih istraživanja, uglavnom poslije 1945. g. To su dragocijene novosti koje značno povećavaju vrijednost ove veoma korisne knjige. Obzirom na veliku rasprostranjenost i važnost, vode su područje interesa brojnih znanstvenih disciplina. Geografe u prvom redu zanimaju: morska prostranstva (Svjetsko more), tekućice, jezera i ledenjačke površine. Ostale značajne rezerve voda, npr. u litosferi, više istražuju geokemičari i hidrogeolozi, dok su vode u atmosferi uključene kod izučavanja klime. S geografskog aspekta,

dakle, najvažnije je odrediti značenje pojedinih osobina i vrsta voda za život ljudi, zapravo preobrazbu odgovarajućih dijelova Zemljine površine, što je, nesumnjivo, autor veoma uspješno precizirao s prikazanom knjigom. Knjiga je pisana ugodnim stilom, lagano se čita i s velikim zanimanjem. Bibliografska dokumentacija je bez prijekorna. Literatura je pedantno sredena i redovito specificirana poslije svakog dijela, tako da se može koristiti bez teškoća. U svakom slučaju knjiga je izvrstan geografski priručnik.

J. Ričanović

SWEETING M.M., GROOM G. E. AND WILLIAMS V.H. PIGOTT C.D., INGLE SMITH D., WARWICK G.T., Denudation in limestone regions. The Geographical Journal, V. 131, P.I, p. 34—56 London 1965.

Grupa istaknutih britanskih kastologa sastala se da izloži vlastite konstatacije o brzini otapanja vapnenca, te da o tome pitanju prodiskutiraju.

Oduševljeni i predani istraživač ovog problema M.M. Sweeting sa univerziteta u Oxfordu održala je uvodno predavanje. Ona je ukazala da je utvrđeno, kako u vodama sjeverne Engleske ljeti ima 180 a zimi 120—140 čestica kalcija na milijun. Smatra da se količina otopljenog kalcija mnogo ne razlikuje u različitim krajevima Svijeta, kao što je to tvrdio J. Corbel. Nalazi da je Corbelova uopćavanja odlučujućeg utjecaja temperature suviše jednostavno. Ponikve nisu najopćenitiji oblik krša, kao što se obično smatra; u vlažnim krajevima više su zastupljeni ponori.

G.E. Groom i V.H. Williams (The solution of limestone in South Wales) ukazuju da su, uz sastav i strukturu vapnenca naročito važne i organske kiseline. Time nam postaje razumljivo, zašto je ljetno otapanje intenzivnije; to je potvrđeno i eksperimentima. Konstatiraju da se u južnom Walesu za 1000 godina otopi 15,77 m³ na 1/km² ili da se vapnenačko površje snizi za 15,77 mm.

C.D. Pigott (The structure of limestone in Derbyshire) daje veoma zanimljive podatke o istraživanjima u najznačajnijem engleskom krškom kraju. Brzinu otapanja ocjenjuje prema

neotopivom ostatku, te dolazi do zaključka da je kroz 10.000 godina ostalo najviše oko 10 mm ostatka, odnosno da je otopljeno 50 cm vapnenca. To bi bio iznos postglacijalnog otapanja. Iznos otapanja objašnjava zašto se na vapnenačkim površinama nisu mogle održati glacijalne strije.

D. Ingle Smith (Some aspects of the limestone solution in the Bristol region) iznosi rezultate detaljnih mjerenja tvrdoće vode na vrelima i u tekućicama okolicе Bristola. Na osnovu toga je izračunavana brzina otapanja. Istraživanja su potvrdila ranija mišljenja da je CO₂ u zraku tla važniji pri otapanju od CO₂ neposredno iz atmosfere.

G.T. Warwick (Influent streams of the southern and central Pennins) objašnjava evoluciju složenih dolinskih oblika u Peninskom gorju. Glavno značenje su imali procesi diferencirane erozije, odnosno nazlike u sastavu i gredi.

U diskusiji K.M. Clayton konstatira, kao što smo i mi ranije ukazali u dinarskom kršu, »veliku razliku između glatkih oblika pod pokrovom tla te hrapavih površina koje su bile duže izložene na površini«. D. Stoddart ukazuje da su krški oblici u koraljnim grebenima nastali za vrijeme nižeg, pleistocenskog stanja morske razine. P. Williams podsjeća na ranija mišljenja da su vapnenci oko rijeke Shannon, srednja Irska, otopljeni oko 1 stopu (30,05 cm) za 12.000 godina; on sam dolazi do rezultata oko 50 mm u 1000 godina ili godišnje 50 m³ na 1/km². G.T. Warwick je ukazao da je španjolski kemičar A. Cigna utvrdio kako »solne otopine otapaju do 10 posto kalcijum karbonata više od čiste vode u istim uvjetima«.

J. Roglić

JUGOSLAVIJA

ILIJANIĆ LJ: Typologisch-Geographische Gliederung der Niederungswiesen Nordkroatischen im Klimatischen Zusammenhang. (Paralelizam između klime i tipološko-geografskog raščlanjivanja vegetacije nizinskih livada Sjeverne Hrvatske). Acta botanica croatica. XXII pp. 119—132. Zagreb, 1963.

Autor za područje sjeverne Hrvatske (zapravo područje proširene Posavine)

proveo je razdiobu travnjačke prirodne vegetacije (livade i pašnjaci) na bazi klimatskih uvjeta. Navedeno područje podijelio je u tri rajona: 1. Zapadni rajon (zapadno i sjeverozapadno od Zagreba), 2. Srednji pretežni rajon (između Zagreba na zapadu i rijeke Orpljave na istoku), 3. Istočni rajon (istočno od rijeke Orpljave). Tri navedena rajona su razgraničena pomoću kišnih faktora po prof. Gračaninu.

Zapadni rajon ima prosjek godišnjih obor na 1000—1200 mm, sa julskim prosjekom temperature zraka 21°C, srednjim julskim maksimumom temperature 27°C i uopće sa godišnjim maksimumom temperature 36°C. Klima ovog rajona je humidna. Srednji pretežni rajon već u junu — julu — augustu ima značaj semiaridne klime, a u julu dapače i aridne. Ovdje je prosjek godišnjih oborina 800—1000 mm. Srednja temperatura zraka u julu je 21—22°C, odnosno prosječni maksimum za taj mjesec je 28°C, a godišnji maksimum 37—38°C. Istočni rajon ima izrazito već suhu klimu. Ovdje je već i april semiaridan pa period jula—august (u Srbiji i septembar). Prosjek je godišnjih oborina 600—800 mm sa srednjom temperaturom zraka u julu 22—23°C i prosječnim julskim maksimumom 29°C. Apsolutni godišnji maksimum je 40°C.

Ova tri klimatska rajona mogu se vegetacijski na bazi fitocenoze travnjačka jasno ograničiti (karakterizirati):

1. Zapadni rajon. U ovom rajonu dolazi travnjačka zajednica *Arrhenatheretum hircinetosum*, *Bromo-Cynosuretum cristati* tzv. zapadna varijanta nekim biljnim vrstama pretežno ili uglavnom raširene u ovom rajonu: *Holcus lanatus*, *Ophioglossum vulgatum*, *Carex panicea*, *Briza media*, *Gaudinia proglis*, *Filipendula ulmaria*, *Succisa pratensis*, *Carum carvi*, *Trisetum flavescens* i *Cirsium oleraceum* i šašik (*Carexulmum tricostrato-vulpiniae*) također zapadna varijanta s nekim florinim elementima više, manje raširenim na ovom rajonu: *Carex gracilis* ssp. *tricostrata*, *Equisetum palustre*, *Holcus lanatus*, *Ranunculus acer*, *Phragmites communis* *Cirsium oleraceum*, *Filipendula ulmaria*, *Eriophorum latifolium*.

2. Srednji prelazni rajon. Samo u ovom rajonu dolazi džombasti travnjak *Deschampsia caespitosa*, te dvije istočne varijante i to: *Bromo-Cynosure-*

tum cristati s flornim elementima više vezanim za istočni dio Posavine i Srbije. *Alopecurus ultriculatus*, *Oenanthe media*, *Inula salicina*, *Cirsium canum* i *Carietum tricostatum/pinae* s flornim elementima koji su više rašireni na istoku (Srbija): *Carex distans*, *Poa leviculmis* f. *brevifolia* i *Euphorbia pelustris*.

3. Istočni rajon je izrazito aridan. Travnjaci u ovom rajonu su srodniji travnjacima u Srbiji nego travnjacima u zapadno-posavskog rajona. Ovdje dolazi cijeli niz flornih elemenata koji su karakteristični i za srbijanske livade i pašnjake, kao npr. *Trifolium pallidum*, *T. striatum*, *T. ochroleucum*, *Lathyrus pissolia* var. *glabrescens*, *Lythrum virgatum*, *Ranunculus polyanthemus*, *R. stevem*, *Clematis integrifolia*, *Alectorolophus rumelios* i dr. U ostalom u prostoru S. Brod — Vukovar — Brčko se ukrstavaju areali dviju klimatogenih šuma: *Querceto-Carpinetum croaticum* (humidna zajednica na zapadu) i *Quercetum confertolceris* (kserotermna zajednica na istoku).

J. Kovačević

NIKOLIĆ V.: Srpska porodična zadruga u metohijskim selima. Glasnik Etnografskog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti, sveska VII, str. 109—121, Beograd 1958.

Vidosava Nikolić dala je jedan sintetičan pregled srpskih porodičnih zadruga u metohijskim selima, i to je, koliko znamo, jedini takav pregled koji se odnosi na Kosovsko-metohisku oblast. Za ovo se zahtevalo dosta truda, jer je valjalo prikupiti mnogo podataka sa terenskih ispitivanja (1952—1955. g.), i umeti iz njih izvući ono što je bitno. Rad je nema sumnje vrlo savjesno napisan i zaslužuje priznanje.

Nećemo se zadržavati na prikazu svih odeljaka rada, kojih ima osam. Jedino moramo istaći zanimljivu evoluciju srpske porodične zadruge u metohijskim selima prikazanu u šestom poglavlju rada. U periodu turske vladavine (do 1912. g.) zadruga je odgovarala postojećim nerazvijenim društvenim i ekonomskim odnosima. U to doba bile su retke deobe porodičnih zadruga. Posle oslobođenja od Turaka izmenile su se ranije prilike i zato su nastupale nagle deobe velikih i srednjih porodičnih zadruga. U socijalističkom periodu

razvoja naše zemlje proces raspadanja srpskih porodičnih zadruga u metohijskim selima ušao je u završnu fazu.

Mi smo B. Nikolić zahvalni na ovom radu, koji će biti vrlo koristan za poznavanje ranijih zadruga i za poznavanje narodnog života u Metohiji uopšte. Očekujemo da će autorka svoj rad nastaviti u ovom pravcu.

J. F. Trifunović

BITER-STUDNIČKA H.: Flora i vegetacija na dolomitima Bosne i Hercegovine. V. Zajedničke crte flore i vegetacije na pojedničnim obradnim kompleksima. Godišnjak Biološkog instituta Univerziteta u Sarajevu. XV, pp. 77—112, Sarajevo, 1962.

Dolomitska flora u našem Dinarskom sistemu je oduvijek privlačila pažnju fitogeografa, fitopaleontologa, fitosociologa, šumara i drugih struka. Autorica se ograničava na domaćinske komplekse Bosne i Hercegovine.

Dolomitska vegetacija u području našega krša ima mnogo zajedničkih crta i istovetnost florističkog sastava. Ona je prvenstveno bogata endemima, kao i rijetkim biljkama našeg područja. Osim toga sadrži mnogo relikata kao na istim staništima mnoge vrste planinskog i mediteranskog porijekla.

Od biljno geografskih flornih elemenata naročito su brojni tzv. ilirski florni elementi, te neki italo-balkanski i alpsko-mediteranski. Dolomitska flora je u cijelosti južno-evropska.

Općenito je dolomitska flora reliktnog značenja. Po porijeklu je iz tercijara, odnosno miocena, kada je Balkanski poluotok bio povezan s Južnom Italijom, Kretom, Malom Azijom i Kavkazom. Reliktni su i italo-balkanski florni elementi, koji su ograničeni na Južnu Italiju. Reliktne su i borove šume i zajednice *Crotonaurion*.

U prošlosti naše borove i Centralno-alpske bile su u vezi. Iza oledbe bile su pionirske šume. Naša šuma *Pineto-Ericetum* u Alpama je na nižim podnožnim pojasima sa elementima kserofilne šume *Quercetalia pubescentis*. Dalje na jugu šume hrasta medunca sve više gube svoju fitocenološku samostalnost i prelaze u šumu *Orneto-Ericion* reda *Erici-Pinetalia*.

Zajednice *Crotonaurion* commutati su reliktni, ali osiromašene vrstama. One sadrže i elemente šašika *Caricion* da-

vulkanae, koji na sjeveru izgrađuje samostalno zajedniče.

Zastupljenost mediteranskih elemenata na dolomitnoj toploj i suhoj podlozi je također reliktni, tj. iz prošlih epoha.

Kako je došlo do planinskih (alpskih) flornih elemenata? Dolomitni masivi se obično nalaze na podnožju planina i u glacijalu su bili zaleđeni. Na termofilnija dolomitska staništa naseljavale su se biljke koje su mogle tako preživjeti nepovoljne prilike glacijala. Kasnije nakon oledbe neke su vrste silazile u nizinu kao pionirske vrste. Sto više u nizinu razvili su se i neoendemi.

Prava dolomitna flora zadrži svoj značaj samo dotle, dokle su biljke u vezi sa geološkom dolomitnom podlogom. Oim se nagomila humus nestane značajne dolomitske flore. Prave dolomitske vrste obrašću pioniri točila i kamenjare.

U tercijeru je današnja naša dolomitska flora naseljavala montani i alpski pojas oko Mediterana (slično kao ilirski florni elementi).

Vrlo značajna, pa i presudna je uloga dolomitske podloge kao konzervatora sadanje stare flore. Dolomitna podloga je ekstremna u ekološkom smislu. Ona isključuje konkurenciju za nove biljke, a očuvala je stare bivše pionirske vrste iz prošlih vremena.

J. Kovačević

RITTER-STUDIČKA, H.: Vegetationsgürtel in den Wiesensbeständen des Gatačko Polje. (Vegetacijski pojas livadskih sastojina Gatačkog Polja). Vegetatio-Acta Geobotanica, XI, 5/6, pp. 542—552. Den Haag, 1963.

Autorica je proučila travnjačku vegetaciju Gatačkog Polja (Hercegovinu) posmatrajući tačno izdvojene pojase u odnosu na reljefne razlike. Ovo polje kao i ostala polja našega krša redovito su poplavljena u toku jeseni, a naročito zime i proljeća. Njihov reljef vrlo varira tj. na povišenijim staništima voda leži kraće odnosno dulje vrijeme na nižim staništima, a time i njen utjecaj na sveukupnost stanišnih prilika je veći ili manji. U stvari o reljefu na ovakovim staništima ovisi ne samo vlaga i hidrološke prilike uopće, nego i temperatura tla, mikrobiološka aktivnost

i dr. Reljef je vrlo značajan pedogenetski faktor. Sve ovo opet ima odraza na biljni pokrov.

Autorica polazeći od najvlažnijih (najnižih) staništa prema povišenijim (sušim) staništima razlikuje deset vegetacijskih travnjačkih (livadarskih) pojava.

1. *Scirpus lacustris* — najdublja staništa, gdje voda cijelu godinu leži (kanali i duboke depresije); 2. *Carex godenoughii* — obrašće nešto pliće depresije. Ovaj šaš ne cvate, nego se vegetativno korijenjem razmnaža. Još u maksimumu vegetacije je voda visoka 10—15 cm. Iza košnje u drugoj polovini ljeta voda nestane, a tlo ispuca. Zastaje još *Polygonum amphibium* f. *terrestre*; 3. Na prethodni šašik sukcedira u još plićoj depresiji *Heleocharis palustris*. Uz ovaj edifikator dolaze još sljedeće močvarne biljke: *Oenanthe fistulosa*, *Galium palustre*, *Ranunculus repens* i *Myosotis caespitosa*; 4. *Leucogajum aestivum* — naročito raste uz obale potoka i već na pravom tlu tj. na staništu koje nije cijelu godinu pod vodom. Ovaj pojas često je unutar pojasa *Ranunculus acer* poput otočića (depresije); 5. *Ranunculus acer* — Na staništima ovog pojasa je još koncem jula voda u sloju 3—5 cm. Inače je pojas *Ranunculus acer* vrlo široke ekološke amplitude. Najsuša su staništa u ovom pojasu obrašćena s *Bromus racemosus*, a najvlažnija kako je navedeno *Heleocharis palustris*. Optimalna staništa *Ranunculus acer* obrašćuje *Alectorolophus pratensis*, *Trifolium hybridum*, *Oenanthe silaifolia* var. *media*, *Lychnis flos cuculi*; 6. *Narcissus-Colchicum* obrašćuje staništa koja nisu plavljena. *Narcissus angustifolius* u rano proljeće izgrađuje vrlo vidljivi aspekt. *Colchicum autumnale* izgrađuje jesenski aspekt, a graniči s vlažnijim prethodnim pojesom. Unutar ovog pojasa raste razna livadska vegetacija; 7. *Alectorolophus maior* — izgrađuje uske pojase. Često se odmah nadovezuje na pojas *Heleocharis palustris*; 8. *Bromus racemosus* — nadovezuje se često na *Ranunculus acer* izgrađujući velike jednolike površine. Uz edifikator *Bromus racemosus* dolazi *Trifolium pratense*, *Hieracium pavidum*, *Ranunculus sardous*, *Lotus corniculatus*, *Moenchia mantica*. Unutar površine ovoga pojasa su česte sastojine s *Poa silvicola*; 9. Nešto povišenije stanište od *Bromus racemosus* je pojas s *Hordeum gussonianum*, a česti u

depresijama suhih travnjaka; 10. *Moenchia mantica*. Ovaj pojas kao idući pripada kserotermnim travnjacima i 11. *Sanguisorba minor*, *Tragopogon orientalis*, *Salvia bertolonii*; — suhi travnjak.

Prva dva pojasa pripadaju tršćacima (*Phragmites communis*), treći močvarnim šaševima (*Caricetalia fuscae*), a četvrti pa zaključno s devetim močvarnoj livadi bezkoljenke (*Molinietum*) deseti i jedanaesti kserotermnim brdskim travnjacima (*Brometalia*).

Vrlo je karakterističan odnos sadržaja humusa u pojedinim pojasi. Opa-da od vlažnijih k sušim staništima, kao npr. *Carex goodenoughii* 12.64%, *Ranunculus acer* 9.91%, *Narcissus-Colchicum* 6.56%, *Bromus racemosus* 6.04%, *Mantichia mantica* 5.40% i *Brometalia* 4.37% humusa.

O stepenu vlažnosti ovise i životni oblici. Tako npr. u pojasi *Ranunculus acer* prevladavaju hemikriptofiti; u pojasi *Narcissus-Colchicum* ima dosta geofita, a u pojasi *Alectorolophus maior* i *Moenchia mantica* mnogo terofita. Tratina *Brometalia* obiluje sa biljnim vrstama, koje imaju duboko korijenje.

Pokrovnost tratine je proporcionalna sa stepenom vlažnosti tj. vlažnije stanište ima veću pokrovnost biljnog pokriva nego suše.

Ukratko govoreći rad daje osnovne ekološke podatke o travnjacima jednog pavljenog kraškog polja.

J. Kovačević

TRIFUNOSKI J. — NETKOV V.: Današnja sela i stanovništvo u donjem toku Bregalnice; TRIFUNOSKI J. — NETKOV V.: Raseljena sela u donjem toku Bregalnice. Zbornik Štipskog narodnog muzeja, knj. III, Štip, 1964, str. 38—54 i 57—70.

Pred kraj turskog vladanja područje donjeg toka Bregalnice bilo je relativno dobro naseljeno. Balkanski ratovi, međutim, unijeli su promjene u život ovih naselja i njihova stanovništva.

Usljed gubitka zimovališta za stoku južno od današnje jugoslavensko-grčke granice, područje donjeg toka Bregalnice postaje zimsko pašite ovaca iz drugih krajeva Makedonije. To izaziva proces raseljavanja stanovništva, tako da je od nekadašnjih 24 sela, danas na tom području još svega njih 10.

U većini sela koja danas ne postoje stanovništvo je bilo tursko, dok su samo u tri sela živjeli Makedonci. Tursko stanovništvo je tokom vremena, ponajviše potkraj prošlog stoljeća, a manjim dijelom između dva rata i nakon drugog svjetskog rata emigriralo u Tursku. Isto tako i stanovnici triju makedonskih sela iselili su se u susjedni Štip.

Danas, u ovom kraju od svojih 300 kvadratnih kilometara, preostalo je još 10 manjih seoskih naselja sa 279 kućanstava i relativnom gustoćom od 5 stanovnika, što pokazuje da je ovo područje jedno od najslabije naseljenih u Jugoslaviji.

U etničkom pogledu njegovo stanovništvo je raznolikog sastava te se sastoji od 4 etničke grupe. Najbrojniji su Makedonci (130 kućanstava), a zatim slijede Vlasi (101 kućanstvo), Turci (23 kućanstva) i Arbanasi (20 kućanstava). Makedonci naseljuju 5 sela i oni su starinom najstariji, iako ih jedan dio, osobito oni koji su naselili imanja iseljenih Turaka, recentnog podrijetla iz planinskih sela u okolici Kratova i Krive Palanke. Tursko stanovništvo koje je do nedavno u ovom kraju bilo najbrojnije, u najnovije doba njihovim iseljavanjem u Tursku znatno se prorijedilo. Vlaško stanovništvo naselilo je ovaj kraj poslije balkanskog i prvog svjetskog, a napose poslije drugog svjetskog rata, prilagodilo se novoj postojbini i napustilo nekadašnje nomadsko stočarenje. Najmanje brojem i najmlađe je albansko stanovništvo, koje se doselilo tek 1955. godine iz šarplaninskih sela u okolici Tetova.

B. Pleše

TRIFUNOSKI F. J.: Gordelička klisura. Antropogeografska rasprava. Biblioteka Narodnog muzeja u Leskovcu, knj. 13, Leskovac, 1963. str. 182.

Leskovački Narodni muzej koji je do sada izdao 12 godišta »Leskovačkog zbornika«, u svom pohvalnom nastojanju sa trinaestom knjigom počeo je (kao produžetak) da nastavlja s posebnim izdanjima, pa je nedavno štampao gore spomenutu knjigu »Grdelička klisura« J. Trifunoskog.

U ovom radu Trifunoski se zadržava uglavnom na razvoju naselja i stanovništvu. Ispitivanu oblast je podijelio u tri različite cjeline: u region doline Za-

padne Morave, region površi i region najvišeg zemljišta, a rad je podijelio u dva dijela u opći i posebni dio. U posebnom govori o svakom pojedinom selu, kojih ima 59, dok je o dvjema varošicama Predejane i Grdelici pisao u »Godišen zborniku« skopskog prirodno-matematičkog fakulteta 1956. i 1957. Sela dijeli prema tome da li se nalaze desno (40 sela) ili lijevo (19 sela) od Zapadne Morave, a prema položaju ih dijeli u dvije grupe u višu grupu (plainsku) sa 47 sela i nižu (moravsku ili dervensku) sa 12 sela, a od toga najmanje ih je u semoj dolini Morave, samo osam.

Sva su sela razbijenog tipa kao grupe odvojenih kuća, mahale. Broj mahala pojedinog sela kreće se od 2 do 13, a imena su im rodovska i topografska. Sela su relativno malena i samo 2 imaju preko 200 domova (Oraovica i Ruplje), 26 imaju od 50 do 100 domova, a 20 manje od 50 domova. Najmanja su Krpejci i Vijeje Kolo sa po 19 domova. Ova sela nemaju direktne veze sa srednjovjekovnim naseljima osim vjerojatno Koznice i Oraovice, jer je zbog austro-turskih ratova krajem XVII i početkom XVIII stoljeća stanovništvo iselilo, te je nastao »pustosel«.

Po narodnosti stanovnici su Srbi sa 4.606 domova, a u tri sela ima pravoslavnih Cigana sa 11 domova. Prema porijeklu većinom su doseljenici, jer je autor konstatirao samo 16 starinačkih rodova sa 167 domova. Prema porijeklu znatan broj doseljenika sačinjava šopski element, uglavno polovina svih prisutnih domaćinstava čije je porijeklo poznato. Poznato je porijeklo za 233 roda sa 2045 domaćinstava, a nepoznato za 328 rodova sa 2383 domaćinstva, ali koji su brojčano slabiji. Šopski utjecaji izraženi su u nošnji samo u nekoliko graničnih sela.

Imigracija stanovništva je prestala već sredinom XIX stoljeća, a od g. 1878. — odmah poslije oslobođenja od Turaka — počela su iseljavanja. Najveće iseljeničke promjene su nastale poslije naše socijalističke revolucije, te je od kraja rata iselilo 7200 stanovnika sa 1200 domaćinstava.

Površina oblasti iznosi oko 470 km² i od g. 1963. čitava pripada leskovačkom srezu. U selima živi 27.600 stanovnika, a u varošicama 2.780, pa je gustoća 63. Gornja granica naseljenosti je na istočnoj strani do oko 1300 m, a na za-

padnoj do oko 1000 m. Seosko stanovništvo je jedno od najplodnijih.

Rad je marljivo izrađen i materijal proučen i obogaćen mnogim podacima. Nadajmo se skupa sa autorom da će ostali problemi i »mjestimično nedovoljno proučena pitanja biti dopunjena od drugih stručnjaka sa istom namerom koja je (autora) rukovodila u ovom poduhvatu«.

Šteta što knjiga nije štampana na boljem papiru, a pogotovo onih 10 fotografskih snimaka. Zbog brojnih imena rodova, predjela i sela, bilo bi korisno da je na kraju knjige donesen indeks osoba, naselja i lokaliteta.

A. Jutronić

ZAVOD ZA STATISTIKU NA NR
MAKEDONIJA: N a s e l e n i e i
d o m a ć i n s t v a v o N R M a
k e d o n i j a p o n a s e l b i.
Skopje 1962 str. 1—72.

U ovoj knjizi Zavod za statistiku SR Makedonije objavio je podatke o broju stanovništva i domaćinstava za sva naselja na osnovu popisa sprovedenih 1948, 1953. i 1961. godine. Zato je navedena knjiga veoma korisna: omogućuje praćenje kretanja broja stanovništva za manje teritorije — za naselja. Pri eventualnim novim upravno-teritorijalnim promenama, iz knjige je moguće brzo dobijanje osnovnih podataka.

U prvom delu knjige nalaze se podaci o broju stanovništva i domaćinstvima po naseljima za sadašnju teritorijalnu podelu SR Makedonije. U drugom delu dati su podaci prema ranijoj teritorijalnoj podeli. Naselja su poređana po azbučnom redu. Na kraju knjige priložene su četiri karte sa političko-teritorijalnom podelom SR Makedonije iz 1948., 1953., 1961. i 1962. godine.

Podaci izloženi u knjizi zaslužuju pažnju naučnika i praktičara. Naravno će korisno doći onima koji se bave proučavanjem naselja i stanovništva u Makedoniji i našoj zemlji uopšte.

J. F. Trifunovski

ZEČEVIĆ D.: Neke antropogeografske karakteristike socijalističkog preobražaja sela Železnika u gradsko naselje. Zbornik radova Etnografskog instituta

Srpske akademije nauka, knj. 3, str. 19—29, Beograd 1960.

U ovom kratkom radu iznete su glavne odlike Železnika kod Beograda, koji se razvio veoma brzo od seoskog u industrijsko naselje. Krajem 19. i početkom 20. veka u selu je bilo 175 kuća, pred drugi svjetski rat taj se broj povećao na 400 dok za 15 godina posle oslobođenja samo seoski dio naselja ima preko 600 kuća.

Preobražaj Železnika izazvao je novi društveni poredak i podizanje poznate fabrike mašina »Ivo Lola Ribara«. Potrebe industrijskog objekta uslovile su gradnju novog naselja i bolje saobraćajne veze sa Beogradom. Prema popisu od 1953. g. u Železniku je bilo oko 6.758

stanovnika. U razdoblju od 1948. do 1953. godine broj stanovnika se povećao za 2.346 žitelja.

Posebno su zanimljivi podaci o broju radnika i službenika u Železniku, kao i njihovo poreklo. Godine 1959. broj radnika i službenika iznosio je 2.351. Od toga 250 čine domorodci, dok su ostali doseljeni: iz Srbije 1.012, iz Bosne i Hercegovine 142, iz Hrvatske 118, iz Makedonije 51, iz Crne Gore 26 itd.

Rad D. Zečevića u celini je vrlo interesantan; u njemu je iznet odličan primer na kome je jasno pokazan najnoviji socijalistički preobražaj naselja i ljudi kakav se vrši u mnogim delovima Jugoslavije.

J. F. Trifunovski

STRANE ZEMLJE

BRAUN—BLANQUET J., PINTO DE SILVA A. R., ROZEIRA A.: Rezultati triju geobotaničkih ekskurzija u sjevernom i južnom Portugalu — Vrštine — Cisto — Lavanduletea et Calluno—Ulicetea (Résultats de trois excursions géobotaniques à travers le Portugal septentrional et moyen — Landes a cistes — Cisto — Lavanduletea et Calluno—Ulicetea). *Agro-nomia Luitana*, 23, 4, pp. 231 — 314. Sacavem, 1964.

Ovdje je dan izvanredan pregled atlantsko-mediteranskih vrština srednjeg i južnoga Portugala na bazi edifikatora grmolikih vrsta rodova *Ulex*, *Erica* i *Cistus*. Prikazane zajednice su zapravo krajnji stadiji degradacije šuma, te kao takovi se ubrajaju u šumske površine u širem smislu. Koriste se kao oskudni i bezvrijedni pašnjaci. To su potencijalne površine bilo za agrkulture i šumarstvo (pošumljavanje). U području mediteranskog utjecaja su vrštine razreda Cisto Lavanduletea, a u području zapadno-evropskog-atlantskog Calluno-Ulicetea. Vrštine razreda Cisto-Lavanduletea su nastale degradacijom mediteranskih šuma reda Quercetalia koje su još donekle sačuvane sa edifikatorima *Quercus ilex*, *Q. suber*, *Pinus pinaster* i *P. pinea*. Drugi razred Calluno-Ulicetea je degradacijski stadij iza šuma razreda Quercetalia Robori — petraeae.

Razred Cisto-Lavanduletea je zastupan s redom Ulicino-Cistelalia (pre-

težno južna provincija Algarve) na raznim geološkim podlogama. Blaga je oceanika klima sa temperaturnim prosjekom 17.45°C (maksimum 38.3° — minimum 0.4°C). Od šuma dolaze svijetli borci s *Pinus pinaster* i *P. nigra*. Red je zastupan s dvije sveze *Stauracantho-Coremion* (3 asocijacije) i *Ulicino-Cistion* (12 asocijacije). Razred Calluno-Ulicetea dolazi kao red *Erico-Ulicetalia* u sjevernom Portugalu tipičnoj šumskoj pokrajini. Ovaj red ima jednu svezu *Cistidion hirsuti* (sa 6 asocijacijama). Iznijeti ćemo kratki prikaz ekologije i botaničkog sastava ispitivanih sveza sa asocijacijama:

I. Sveza: **STAUACANTHO-COREMONIUM** obrašćuje pijeske. *Corema alba* je tipična i dinamična vrsta pijeska (psaofit): 1. As.: **Stauracantho-Coremetum**. Karakteristične vrste asocijacije — *Corema alba*, *Stauracanthus genistoides*, *Leontodon taraxacoides*, *Thymus capitellatus*, *Santolina rosmarinifolia* var. *impesa*. Tipična psamofitska vegetacija sa dvije subsocijacije: *Ulex europaeus* var. *latebracteatus* sjeverni dio areala, a *Helichrysum angustifolium* južni dio areala; 2. As.: **Junipero-Cistetum palhinhae**. Grmolika vegetacija koja obrašćuje pukotine u kršu, a koje su ispunjene pijeskom. Prostire se od pokrajine Baix (sjever) do Alentejo (juga). Karakteristične vrste asocijacije: *Cistus palhinhae*, *Armeria pungens*, *Tetrum vicentinum*, *Thymus camphoratus*. U tipičnom obliku asocijacije do-

minira *Juniperus phoenicea* i *Helichrysum angustifolium*: 3. As.: **Cistetum bourgaeani** — obrašćuje pijeske uz samu morsku obalu Algarve. Karakteristične vrste asocijacije: *Thymus tomentosus*, *Euphorbia baetica*, *Centaurea aspera* ssp. *stenophylla*, *Cistus bourgaeanus*, *Armeria macrophylla*. Na ovim slabo kiselim pijescima dolaze i svjetli šumarci s *Pinus pinea*, *P. pinaster*.

II. Sveza: **ULICINO—CISTION**. Šikara (trnjak) u južnom Portugalu, ali dolazi i u sjevernom (Beira Baixa) sa karakterističnim vrstama: *Cistus monspeliensis*, *C. ladaniferus*, te značajnim pratiocima kultivacije: *Lolium rigidum*, *Cynodon dactylon*, *Gaudinia fragilis*, *Galactites tomentosa*: 1. As.: **Nepetum boivini**. Tlo pod ovom zajednicom je slabo drenirano. Karakteristične vrste asocijacije: *Nepa boivini*, *Tuberaria major*, *Thyrnus cephalotus*: 2. As.: **Cisto-Ulicetum argetel**. Tlo je ilovasto, neutralno do slabo kisele reakcije, koje nastaje rastvorom škriljevaca. Karakteristične vrste grmolike vegetacije: *Ulex europaeus*, *Thymelaea villosa*, *Gentista polyanthos*: 3. As.: **Arbutum populifolii** — Brdska zona južnog Portugala. Karakteristične vrste asocijacije: *Cistus populifolius*, *Lavandula viridis*, *Halimifolium formosum*. Ponegdje dolaze i rijetke šume s *Quercus lusitanica*: 4. As.: **Phillyro-Ericetum scopariae** — Tlo je nastalo rastvorom škriljevaca (acidofilno). Trnjak je raširen na sjeveru. Karakteristične vrste asocijacije: *Erica australis* ssp. *aragonsis*, *Cistus ladaniferus*, *Lavandula stoechas* ssp. *luisieri*, *Cistus populifolius*: 5. As.: **Cisto-Ericetum australis**. Raširena u širem području Lisabona. Karakteristična je edifikatorska vrsta *Erica australis*. Staništa pod ovom zajednicom su pogodna za nasade s *Eucalyptus* vrstama i *Pinus pinaster*: 6. **Cisto-Ulicetum minoris** — Raširena u predjelima Algarve, Serra Monchine i Foja. Karakteristične vrste asocijacije: *Ulex minor*, *Halimium alyssoides*. Tlo lagano (pješčano-ilovasto), boje smeđo-crnkasto s pH = 5,8 — 6; 7. As.: **Lavandulo-Ulicetum parviflora**. Tlo je acidofilno, a nastalo je raspadom granita i sienita. Karakteristična vrsta grmolike asocijacije: *Ulex parviflorus*: 8. As.: **Erico-Quercetum lusitanicae**. Edifikator *Quercus lusitanica* dolazi na tlima sa acidofilnim silikatima. Karakteristične vrste u asocijaciji: *Quercus lusitanica*, *Que-*

dipostyla, *Serratula pinnatifolia*, *Daucus setifolius*, *Thymus villosus*, *Euphorbia transtagena*, *Drosophyllum lusitanicum*: 9. As.: **Cisto-Ulicetum humilis** — Sjeverno-portugalska šikara sa soliterima *Pinus pinaster*. Karakteristične vrste asocijacije: *Ulex europaeus* ssp. *latebracteatus* var. *humilis*, *Carlina corymbosa* var. *major*, *Daphne cnidium* var. *maritima*.

III. Sveza: **CISTION HIRSUTI**. Zajednice ove sveze su raširene gotovo isključivo u Sjevernom Portugalu. Nakon potiskivanja hrastova njegovo je mjesto na staništima ove sveze zauzeo *Pinus pinaster*. Sveza je zastupana sa šest grmolikih asocijacija (vrištna) 1. As.: **Halimio-Cistetum hirsuti**. Karakteristične su vrste asocijacije *Halimium ocyroides*, *Cistus hirsutus*. Pod jakim je antropogenim uticajima, te se razlikuje nekoliko antropogenih facijesa: a. *Erica umbellata*, b. *E. australis*, c. *Cistus ladaniferus-Lavandula stoechas* ssp. *luisieri* sa dva subfacijesa: *Cistus crispus* i *C. hirsutus*, d. *Cytisus striatus* i e. *Cytisus scoparius*: 2. As.: **Lavandula-Cytisetum multiflori**. Acidofilno tlo (pH = 5,1 — 5,6) je mršavo, pjeskovito i obrašćeno niskom vegetacijom koja se napasuje ili naizmjenično kultivira u rotaciji s maži. Karakteristične vrste asocijacije: *Lavandula stoechas*, *sampalana*, *Cytisus multiflorus*, *C. striatus*, *Sesamoides canescens* ssp. *suffroscosum*, *Digitalis*, *thlaspi*, *Corrigiola telephifolia*: 3. As.: **Ulixo-Ericetum umbellatae**. I ova zajednica je pod vrlo jakim antropogenim uticajima. Pod udarom je da se prevede pod kulturu cerealijsa (zob, maži). Karakteristične su vrste: *Erica umbellata*, *Ulex micranthus*, *Pterospartum tridentatum*, *Suticisa pinnatifida*, *Drosophyllum lusitanicum*. Zastupana je s tri subasocijacije *Ulicetosum micranthi*, *Lithodoretum diffusae* i *Pterospartetosum*: 4. As.: **Pterosparto-Ericetum australis** je brdski šibljak (1500 m Serra do Gerês). Tlo je skeletno (granit) s pH = 5—6. Karakteristične vrste asocijacije: *Erica australis*, *Tuberaria globularifolia*, *Asphodelus albus*, *Polygala microphylla*, *Carex astura*, *Thymelaea broteriana*, *Allium ericetorum*, *Iris boissieri*. Na staništima ove vegetacije prije sječe je bio hrasnik sa edifikatorom *Quercus pyrenaica*, 5. As.: **Erico Ulicetum minoris** je izrazito atlantska cenoza sa karakterističnim vrstama: *Ulex minor* i *U. euro-*

paeus asp. latbracteatus. Zastupana je s dvije subasocijacije typicum i dabocietosum. Za drugu subas. je diferencijalna vrsta *Daboecia cantabrica* i 6. As.: *Clritio-Ericetum ciliaris* je uglavnom izgrađena iz atlantskih florih elemenata. Koristi se kao pašnjak, ali se prevodi i pod kulturu (raž). Karakteristične vrste su: *Arrhenatherum longifolium*, *Erica ciliaris*, *Clritium gramosum*, *Carex pilulifera*, *Serratula secanet*.

J. Kovačević

JORDANOV T.: Ikonogeografski problemi na selškoto stopanstvo v Pazarziško - plovdivskoto pole i ogradnite muzem i. Izvestiže na Geografskia institut BAN, tom VI, str. 91—181, Sofia 1963.

Odmah treba istaći da ova studija o poljoprivredi pazardziško - plovdivske nizije, prostranoj oblasti Bugarske (6.870 kv km), bazira na dobrom bogatstvu podataka. Do građe iskorišćene u radu autor je najviše došao na ekskurzijama koje je izvodio 1961. i 1962. g.

Odeljak »Prirodni uslovi i značaj poljoprivrede Pazardzičko - plovdivskog polja« (str. 92—107) sadrži sažet prikaz veličine oblasti, sastava produktivnog tla, klime i hidrografije. Na svima stranicama ovog odeljka jasno se vide veze različitih elemenata i njihov uticaj na druge geografske činioce.

Naredni odeljak — »Privredni i agrotehnički uslovi...« (str. 107—130) je srazmerno duži. Tu je reč o stanovništvu; socijalističkom preobražaju i mehanizaciji poljoprivrede; veštačkom navodnjavanju; dubrenju zemljišta; saobraćaju i tržištima. I u ovom odeljku autor se pridržavao metode: objašnjavati objekte i pojave u njihovom međusobnom delovanju.

Sledeći veoma kratak odeljak nosi naslov »Struktura poljoprivrede i pravci njene specijalizacije« (str. 131—137). Reč je o zemljišnom fondu i njegovom iskorišćavanju; o strukturi obrađene zemlje; i o strukturi poljoprivredne produkcije.

Najopširniji je četvrti odeljak »Grane poljoprivrede« (str. 137—170). Izlaganja počinju prikazom gajenja žita. Zatim sleduju izlaganja o industrijskim kulturama, baštovanstvu, vinogradarstvu, voćarstvu i stočarstvu. Autor svu-

da izlaže činjenice i na osnovu njih izvođi zaključke.

Na kraju je kratak odeljak u kome se govori o perspektivama daljeg razvika poljoprivrede. — U ce'ini prikazana studija T. Jordanova je zrelo ostvarenje koje su bugarski geografi napisali u poslednje vreme.

J. F. Trifunovski

MORIKAWA N. — KITAGAWA: Hiroshima — Wandlungen der inneren Struktur und Region. Erdkunde, Heft 1/2, str. 100—108, Bonn 1963.

Rad je interesantan za sve one koji žele da upoznaju promene izvršene u japanskom gradu Hirošimi posle poznatog razaranja 1945. g. Rezultati do kojih su došli autori zaslužuju pažnju naučnika i praktičara.

Podaci u radu najpre se odnose na prikaz razvika Hirošime od njenog osnivanja 1590. g. U kratkim crtama naročito je jasno prikazana struktura naselja do drugog svetskog rata. Zatim sleduju opširnija izlaganja o strukturi Hirošime posle pomenutog rata i o izmenama izvršenim u njenoj okolnoj oblasti.

U ovakvom manjem radu nezumljivo je što nije u potpunosti mogao biti obuhvaćen sav materijal. Vršena su sažimanja pa su tako neka pitanja samo uzgred pomenuta ili samo naznačena. Prvorazredna štampa i birane ilustracije povećavaju vrednost rada.

J. F. Trifunovski

SCOTTI G.: Hrvatske oaze u južnoj Italiji. »Kolo« Matice hrvatske, 1, 1965, str. 69—82.

Prvobitno doseljavanje Hrvata i Srba u Italiju započelo je u 13. stoljeću, ali ono nije ostavilo trajne tragove. Međutim, njihovo stalno naseljavanje u južnu Italiju uslijedilo je u prvom polovici 15. stoljeća, to jest u doba prodiranja Turaka u zapadne krajeve Balkanskog poluotoka.

O Hrvatima u južnoj pokrajini Molise-Abruzzi doznalo se dosta kasno i počeo se pisati tek nakon tri stoljeća, početkom prošlog stoljeća. O njihovom podrijetlu i ishodištu ima različitih mišljenja. Od naših ljudi prvi je o njima pisao Dubrovčanin Medo Pucić. Prema sudu Milana Rešetara podrijetlo Molisenskih Hrvata treba tražiti u dolini Neretve. Gelčić tvrdi da

je njihova pradomovina Crna Gora, Smodlaka smatra da su došli iz Dalmacije, sa obalnog područja sjeverno od Makarske, te sa otoka Brača i Hvara, a Badurina tvrdi da su Slaveni u južnoj Italiji — Hrvatima podrijetlom iz Istre.

O apeninskim Hrvatima pisali su i brojni talijanski autori, među ostalima, Vo'pe, Comparetti, Ascoli, Cirese, Rolando i u najnovije vrijeme Cronia i Vetta, od kojih, ovaj posljednji, misli, da su došli iz nekog područja Dalmacije, a s tim se sudom slaže i autor ovog rada.

Uz navođenje teza o podrijetlu ishodisti i datuma doseljenja Molisanskih Hrvata, Scotti na temelju hrvatskog dijalekta donosi podatke i o njihovom broju (danas ih ima svega oko 5000), toponimici, narodnoj tradiciji, načinu privređivanja, te napokon, zbog teških životnih uvjeta, o njihovom iseljavanju u druge gradove i prekomorske zemlje.

Rad autora ne donosi ništa novog u znanstvenom proučavanju apeninskih Hrvata, a što ne bi bilo reć dosada dobro poznato. Ipak sistematizacijom literature koja se bavila tim problemom, njenim izlaganjem i fiksiranjem, Scotti je dao vrijedan prilog sintezi za jednu bibliografiju o toj zanimljivoj pojavi.

B. Pleše

SEEBASS F.: Die Lappen — ihre Umwelt und die ihre hentigen Lebensbedingungen als Renzüchter. Geographische Rundschau, Nr. 12, str. 481—495, Braunschweig 1963.

Na petnaest strana rada autor je umeo da prikaže i obuhvati mnoga pitanja u vezi sa Laponcima, najinteresantnijoj maloj grupi stanovništva, naseljenoj u severnom periferom delu Evrope. Način piščevog izlaganja je neobično štedljiv i nema suvišnih reći.

Prihvatajući savremenu civilizaciju Laponci su se vremenom ukrštali s drugim stanovnicima. Tako su gubili mnoge njihove stare odlike. Ono što se sačuvalo sve više ima muzejsku i sve manje praktičnu vrednost. Od svih severnih zemalja u kojima još ima Laponaca, Finska ih ima najmanje — svega 2.500. U Sovjetskom Savezu, na poluostrvu Koll, ima ih oko 3.000, u Švedskoj nešto manje od 6.000, a najviše ih je u Norveškoj, blizu 20.000.

Sledeća izlaganja pisca odnose se na prikaz migracija Laponaca, na njihove antropološke i jezične odlike. A na kraju najviše je pažnje posvećeno proučavanju privrednog života stanovništva, naročito gajenju irvasa. Uz ovaj odeljak priložena je pregledna karta sa oblastima po kojima se tokom godine kreću laponski stočari.

Oblasti u kojima borave Laponci imaju suviše kratka leta da bi život mogao u potpunosti da se razvije. A zime su suviše duge i oštre. Stoga su laponski krajevi puni nepristupačne divljine, močvara koje niko ne može iskusiti i leda koji se mestimice nikada ne istopi. Da bi u takvoj prirodnoj sredini Laponce savito svoje gnezdo morao je biti otporan kao stena.

J. F. Trifunski

ZAHARIEV I.: Kustendilskata kotlovina. Bugarska akademija na naukite, Geografski institut, Sofia 1963., str. 1—426.

J. Zahariev je poznat predstavnik starije antropogeografske škole Bugarske. Objavio je veće monografije o Kustendilskom Krajištu (1918.), Kamenici (1935.), Pijanecu (1949.). Godine 1963., povodom piščeve 85-godišnjice, Geografski institut Akademije nauka u Sofiji publikovao je njegovu novu geografsko-etnografsku monografiju o Kustendilskoj kotlini.

Knjiga ima četiri dela. U prvom delu (str. 7—132) prikazane su fizičko-geografske odlike Kustendilske kotline. Zatim su izložene glavne crte iz prošlosti oblasti po pojedinim epohama, odlike naselja i privredne prilike. Težište prvog dela rada nalazi se u prikazu pomenutih antropogeografskih odlika.

Drugi deo je najobimniji (str. 133—329). U njemu se nalaze monografije svih seoskih i gradskih naselja kustendilske kotline. U pomenutim monografijama obradeni su podaci prikupljeni sa više godišnjih ekskurzija. Ovaj deo knjige uopšte ima veliko bogatstvo u naučnoj građi i promatranjima. Zbog toga on će biti od koristi ne samo geografa već i drugim naučnim radnicima.

Treći (str. 331—396) i četvrti (str. 397—421) deo knjige sadrže izlaganja i građu od interesa za etnografiju i folklor.

J. F. Trifunski

KARTE I ATLASI

ČESKOSLOVENSKY VOJENSKY ATLAS Izdali: Ministarstvo narodne obrane i Čehoslovačka akademija nauke. Tisak »Naše vojske«, Praha 1965.

To je velika i sadržajem bogata edicija: format 31/39 cm, na 378 stranica od kojih su mnoge i previjene. Karte su otisnute na obe stranice listova prvorazrednog papira. Mnogo je dopunskih i tematskih karata nalog formata, te je sadržajno bogatstvo mnogo veće nego što bi se moglo očekivati i iz ovako velikog atlasa.

Atlas se sastoji iz dva dijela: geografskog (str. 7—232 i vojno-historijskog (str. 233—376). Za nas je naročito značajan prvi dio i na njemu ćemo se više zadržati.

Poslije podataka o legendi, skijedi poglavlje »Zemlja« (str. 10—32). U ovom dijelu su dane odlične predodžbe neba sa elementima orijentacije, zatim Sunčev sustav sa podacima o visinama do kojih su izbačene kozmičke rakete. Veoma je originalna predodžba Zemlje (14—15); na istom listu su predloženi odnosi pojedinih dijelova Zemljine površine. Šteta što nisu očuvani omjeri, što je teško postići, jer bi bilo grafički neizrazito. Nepoznat nam je atlas koji na jednoj stranici daje toliko podataka.

Na str. 16—17 predloženi su dobri tipovi reljefa izvađenima sa karata i stereo-metodom. Serija (str. 18—32) koreografskih i tematskih karata Svijeta impresivnima majstorskom izradom i bogatstvom sadržaja. Dugo bi nas odvele kada bi se osvrćali na svaku kartu; sve su izrađene prema najnovijim podacima, neke su veoma umješne redigirane npr. predodžba udaljenosti na putkama (22—23). Karta svjetskog prometa je izuzetno bogata sadržajem.

Na bogatoj seriji (str. 33—152) karata predloženi su Evropa i njeni dijelovi, kako koreografski tako i tematski. To je u stvari atlas za sebe; malo je predodžbi Evrope koje su tako bogate sadržajem i izrađene sa toliko pažnje. U ovom pregledu nije se moguće detaljnije osvrnuti; ističemo samo neke karte. »Industrija i poljodjelstvo« (42—43) je jedinstvena u svojoj vrsti, jer bitno pridonosi poznavanju geografske stvarnosti. Razumljivo je da su na karti ovog mjerila predloženi samo glavni elementi, ali je detaljnija predodžba industrije *u srednjoj Evropi dana na listu 50—51,*

U skladu s namjenom atlasa, posebna pažnja je posvećena Čehoslovačkoj, koja je predložena na str. 54—75. Najprije je dana koreografska karta cjeline u mjerilu 1:1500000, zatim dva dijela zemlje (Česke zemlje i Slovačka) u mjerilu 1:100.000 i zatim na seriji karata pojedini dijelovi nacionalnog prostora u mjerilu 1:500000. Uz to je dano mnogo detaljnijih predodžbi pojedinih karakterističnih prostora i mjesta, pteta da nema tematskih karata.

Na str. 76—128 predloženi su ostali dijelovi Evrope. U prvom dijelu predloženi su detaljnije okolni prostori i sjeverozapadna Evropa (Njemačka—Poljska Belgija i Nizozemska i Mađarska); osnovne karte ovih prostora dane su u mjerilu 1:1.000.000 dopunske 1:500.000, a karakteristični prostori u mjerilu 1:250.000. Ostali evropski prostori, uključujući i Jugoslaviju, prikazani su u manjim mjerilima: pregledne karte 1:6.000.000, osnovne jedinice (države) 1:3.000.000 a karakteristična područja u većim mjerilima.

S osobitom pažnjom je predložen SSSR (strana 130—152). Veoma umješno su diferencirali i odgovarajućim mjerilima predloženi pojedini prostori; mjerila se kreću između 1:15.000.000 i 1:500.000. Neke karte zaslužuju naročitu pažnju. Karta industrije i poljodjelstva je veoma instruktivna, rijetko pregledana, tehnički uspjela te daje dobar uvid u sovjetsku geografsku stvarnost. I koreografske karte pojedinih prostora mogu se takmičiti sa analognim sovjetskim ostvorenjima.

Serija karata (strana 154—184) predložava Aziju i to u mjerilima koja variraju između 1:30.000.000 i 1:250.000. Nakon pregledne karte Evroazije dana je serija tematskih karata, među kojima naročitu pažnju zaslužuju naseljenost i industrija s poljodjelstvom (posljednja na strani 162). Karta industrije i poljodjelstva dobro odražava probleme sa kojima se Svijet sukobljava u nužnom procesu uklopanja glavnog kopnenog prostora u globalni život kao i pri usklađivanju unutrašnjih odnosa. Značajno je, i recenzent smatra opravdanim, da je i Egipat priključen predodžbi jugozapadne Azije. Veoma je korisno što su u većem mjerilu (1:1.000.000) predložene delte glavnih rijeka jugoistočne Azije. Afrika je prikazana na 10 stranica (186—196) i u istom rasponu

mjerila kao i Azija. Niz koreografskih, tematskih i dopunskih karata daje dobar uvid u složenu stvarnost ovog značajnog i brzim promjenama izloženog prostora.

Sjeverna i Južna Amerika su predložene nizom (strana 198—224) koreografskih, tematskih i dopunskih karata. Mjerila ostaju ista kao i kod drugih vanevropskih prostora, a sadržajem su naročito bogata dopunske karte većeg mjerila.

Geografski dio atlasa završava serijom karata (strana 226—232) o Australiji i Oceaniji. Predodžbe su dane na istim principima kao i za druge analogne prostore. Mislimo da je Novom Zelandu trebalo posvetiti više pažnje; predodžbe u mjerilu 1:10 000 000 nije dovoljna za ovaj važan prostor i ne odgovara stilu atlasa.

Kao što samo ime kaže, ovo je »vojni atlas« i izdavač mu je prvenstveno vojna ustanova. Takav karakter atlasa opravdava drugi dio prikazan na 132 stranice (234—376). To je zaista originalan i za širu publiku jedinstven izvor.

Na prvih 6 listova dani su i objašnjeni simboli te prikazana tehnika rada. Slijedi serija sadržajem rijetko bogatih karata na kojima su predloženi sukobi od pretpostavljenih predhistorijskih seoba do najnovijih ratova (Koreja, Kuba, Vijetnam).

Nemoguće je u ovom prikazu izlagati sadržaj i osobine pojedinih karata a to je i dalje od našeg posebnog interesa. Ovo je jedinstven niz dokumenata kojima se mogu sagledati i uporediti događaji svjetskog značenja. Obavještenje je sadržajnije i plastičnije od onoga koje mogu dati i najbolji povijesni pregledi.

Čehoslovački vojni atlas sigurno spada među vodeće svjetske priručnike, kako obzirom na bogatstvo sadržaja ta-

ko i na način izradbe. Djelo je rezultat obrade obilne dokumentacije. Dvije najkompetentnije ustanove uložile su svoja sredstva i ugled, a tome i odgovare postignuti rezultat. Bile su angažirane najbolje nacionalne snage, o čemu su u uvodu dani detaljni podaci. Ovakav način rada i suradnje za nas je i općenito veoma poučan.

Sa izuzetno bogatim sadržajem usklađeni su izvanredna izradba karata i odlična oprema atlasa. Reljef je predložen metodom kosog sjenčanja, obilna je i skala boja a ove su tonovima dobro usklađene. Sadržajem bogate koreografske karte, privlače i zadržavaju svojim izgledom. To je i razlog da nas atlas, u koliko ga bolje upoznajemo, sve više oduševljava.

Duže smo se zadržali na karti Jugoslavije autorima se može čestitati na bogatstvu sadržaja koji su unijeli kao i napore za dobar izbor. I tematske karte su izrađene prema najboljim dostupnim izvorima a način predodžbe je veoma dobro uspio. Malo je općih atlasa u kojima imamo tako bogato tematsko obavještenje.

Vojne karte su znatan i karakterističan dio atlasa. Mnoge karte su zahtjevale naučnu obradu materijala. Ovim djelom je atlas jedinstveno i bogato vrelo obavještenja važnih za svakoga tko se interesira za razvoj međunarodnih odnosa.

Čehoslovački vojni atlas je djelo epohalnog značenja. Atlas je rezultat savjesnog i napornog rada brojnih i mjerodavnih stručnjaka; čini čast Ministarstvu narodne obrane i Čehoslovačkoj akademiji nauka. Ovim atlasom Čehoslovačka se uvrstila među vodeće svjetske zemlje što bitno pridonosi i nacionalnom prestižu.

J. Roglić

GEOGRAFSKO DRUŠTVO HRVATSKE
LA SOCIÉTÉ DE GEOGRAPHIE DE CROATIE

GODIŠNJA SKUPŠTINA GEOGRAFSKOG DRUŠTVA HRVATSKE SA
ZIMSKIM SEMINAROM

Dne 27. I 1965. godine održana je godišnja skupština Geografskog društva Hrvatske a od 27. do 29. I 1965. godine i zimski seminar.

Dok je još prijašnjih godina tim seminarima prisustvovalo relativno malo nastavnika, osljednih godina broj slušača stalno raste. Tako je 1963. prisustvovalo oko 100 nastavnika, 1964. god. preko 200, dok je od 27. do 29. II 1965. prisustvovalo preko 350 nastavnika! Dok su ranijih godina u stručnom dijelu seminara prevladavale pojedinačne teme po izboru predavača dotle je u ovom seminaru težište bilo da se nastavnici upoznaju s najnovijim i najinteresantijim geografskim problemima Latinske Amerike. Program seminara odvijao se po sljedećim temama:

27. I 1965. Nastavna problematika:

prof. A. Cvitanović: »Analiza programa za osnovne škole« uz koreferat prof. M. Brazde o istom pitanju

V. Jurin: »O pomoćnoj literaturi uz nastavu geografije«

prof. B. Bauer: »Iskustva Nastavnog centra za geografiju Zagreb, o nastavnoj građi Afrike«

prof. M. Brazda: »Prmjena TV emisija u nastavi geografije s primjerom Brazila«

28. I 1965. prije podne:

Doc. dr V. Rogić: »Regionalna geografska diferencijacija Latinske Amerike«

Doc. dr M. Friganović: »Socijalnodemografska karakteristika i problemi Latinske Amerike«

Doc. dr I. Crkvenčić: »Agrarno-geografska problematika Latinske Amerike«

28. I 1965. poslije podne:

Prof. V. Dorofejev: »Poznavanje društva kao osnova geografije u osnovnoj školi«

Sveuč. asistent prof. R. Pavić: »Privredne integracije u Latinskoj Americi«

Učesnicima je prikazan film o VII kongresu geografa SFRJ

29. I 1965. prije podne:

prof. O. Lahman: »Južna Amerika i naši iseljenici«

Asistent dr J. Ridanović: »Problematika gradova Južne Amerike«

Asistent B. Caralon: »Društveno-politički pregled zemalja Latinske Amerike s posebnim osvrtom na Kubu«

Zbog velikog broja učesnika seminar je održavan u velikoj predavaonici PMF u Zagrebu, Marulićev trg 19. priz. Učesnicima seminara su podijeljene štampane teze svih referata i neki članci o problemima Lat. Amerike. Uz to je za učesnike seminara priredena izložba najnovijih stručnih i udžbeničkih izdanja iz geografije.

UVODNA RIJEČ PREDSDJEDNIKA DRA IVANA CRKVENČIĆA

Došlo je vrijeme da rezimiramo i drugu godinu rada Geografskog društva Hrvatske pod rukovodstvom ovog Upravnog odbora. Prošli su zadaci bili brojni i složeni ali uprkos tome uspjesi nisu izostali.

Težište našeg rada u prošlogodišnjem razdoblju bila je organizacija i izvođenje VII kongresa geografa Jugoslavije. Već sam na prošlogodišnjoj skupštini ovog Društva u svojoj uvodnoj riječi naglasio da će taj rad zahtijevati veliki napor i vrijeme. Prihvaćanjem rukovođenja Upravnim odborom preuzeli smo i veliku odgovornost organizacije i izvođenja te naše najviše stručne manifestacije saveznog nivoa. Bili smo svjesni da VII kongres predstavlja jubilej 15—godišnjeg razdoblja naših poslijeratnih kongresa. VII kongres je, naime, predstavljao početak druge serije naših poslijeratnih kongresa i to ne samo s obzirom na završen prvi ciklus smjene svih društava u organiziranju kongresa već i s obzirom na njihove nove organizacione oblike i novi sadržaj. Kako je I kongres u novooslobođenim krajevima 1949. g. organiziralo Geografsko društvo Hrvatske uz suradnju s Geografskim društvom Slovenije, to je ovom Društvu i njegovom Upravnom odboru ponovo pripala čast da utre put našem stručnom radu.

Provedena organizacija i kvalitet predavanja očitó ukazuju da smo u našem radu uspjeli. To su nam priznala i druga geografska društva pa i mnogi pojedinci.

Iako je broj učesnika iz redova Geografskog društva Hrvatske bio znatno veći nego na prošlom VI kongresu, pa čak i veći od naše kvote, Upravni odbor nije mogao zadovoljiti svim prijavama. Zbog želje da Kongresu prisustvuje što veći broj naših članova izvan Zagreba, znatan broj članova Upravnog odbora nije bio delegiran za kandidate. Delegirani su samo oni članovi Upravnog odbora koji su neposredno bili uključeni u izvođenje Kongresa. Većak broj prijava iz redova naših članova ukazuje na njihov pojačani stručni interes, što je dobar znak.

Uprkos velike angažiranosti u navedenom poslu, rad Društva nije zamro niti u drugim sektorima.

Tradicionalna predavanja u Geografskom društvu Hrvatske redovito su održavana svakog ponedjeljka, a velik broj članova u auditoriju ukazuje da se i izboru tematike posvećivala potrebna pažnja. Pored znatnog broja domaćih predavača, Društvo je imalo čast da primi i eminentne predavače iz drugih struka pa i iz inostranstva.

Društvo je osiguralo auditorij koji se za razliku od prethodne godine, postepeno i pomlađivao i to iz redova naših najmlađih — studenata. No, jače uključivanje najmlađih ostaje i dalje naš zadatak. U tom bi pogledu jače trebao djelovati i Klub studenata. Problem predavača je iza nas, pa Društvo ima više mogućnosti da vodi računa o izboru tematike.

Zahvaljujući uskoj suradnji s Nastavnim centrom za geografiju u Zagrebu, Društvo je organiziralo i posebni seminar za nastavnike srednjih škola i to iz problematike Afrike. Nastavni centar je razvio i posebnu aktivnost. Kako ona teži istom cilju kao i rad Društva — stručnom usavršavanju nastavnika, to taj rad Nastavnog centra treba ovdje posebno istaknuti, a njezinog rukovodioca, drugaricu Bauer Branku, drugog potpredsjednika UO GDH, i posebno pohvaliti.

Ostvarili smo i preksu održavanja naših terenskih seminara. Zahvaljujući inicijativi Nastavne sekcije UO GDH, a naročito druga Marijana Šašeka, prvog potpredsjednika UO GDH organiziran je terenski seminar u geografski interesantan granični prostor Crne Gore, Srbije te Bosne i Hercegovine. Uspjehu ovog seminara pridonio je i stručni vodič seminara docent Veljko Rogić.

Normalno je da je članstvo koje živi i radi u Zagrebu u proteklom razdoblju bilo aktivnije uključeno u rad Društva, zahvaljujući ne samo radu Upravnog odbora već i Nastavnog centra za geografiju. Aktivnost članstva bila je veća i u centrima gdje su ogranaci bolje organizirani i tješnje surađuju s Društvom u Zagrebu. U tom pogledu treba opet istaknuti rad ogranaka u Varaždinu, Čakovcu i Rijeci. Već sam u uvodnoj riječi na prošlogodišnjoj skupštini rekao da veća udaljenost nekih naših ogranaka, koji su ranije aktivnošću vodili, može samo djelomično objasniti njihovo izvjesno pasiviziranje. Tada sam zamolio da ogranaci pokažu veću inicijativu jer ih Društvo, zbog angažiranosti u organizaciji Kongresa, neće moći jače pomoći. Moram, nažalost, konstatirati da rad nekih ogranaka nije oživio.

Nastavili smo izdavanje Biltena s namjerom da članstvo što redovitije i što detaljnije obavještavamo o našoj aktivnosti. Njegova bi prava svrha bila međutim postignuta tek onda kada bi u njemu više došli do izražaja rad i problemj naših ogranaka.

U cilju demokratizacije našeg rada Društvu predstoji revidiranje naših pravila. Nestojat ćemo da do Glavne skupštine pripremimo takav tekst koji će do maksimuma omogućiti provođenje osnovnih ideja našeg Ustava.

Društvo je u proteklom razdoblju pokazalo znatnu aktivnost. To očito nameće veće obaveze ne samo s obzirom na uaganje rada i vremena već i financijskih sredstava. Naše su, međutim, dotacije za Geografski glasnik ostale iste, a sam rad Društva kod postojećih članarina može se odvijati samo uz znatne teškoće. Bit ćemo zbog toga prisiljeni da na idućoj skupštini predložimo povećanje članarine od 600 na 1000 dinara godišnje. Uvjereni smo da će članstvo nazumjeti i odobriti ovaj korak Upravnog odbora jer on osigurava intenzivniji rad i perspektivu Društva.

Dužan sam se obratiti članstvu s molbom da sve svoje obaveze prema Društvu, a naročito uplatu članarine, u buduće na vrijeme izvršava. Uvjeravam vas da neredovite uplate otežavaju ne samo redovito poslovanje Društva već i uvid u brojno stanje našeg članstva.

Na kraju vas pozivam da stalno radimo na podizanju naše stručnosti i da aktivno surađujemo s Društvom, odnosno njegovim ograncima, jer samo tako možemo postići naš osnovni cilj — unapređenje i afirmaciju geografije i geografa.

Kratak izvod iz tajničkog izvještaja

Radnu 1964. godinu karakteriziraju intenzivno pripreme za VII kongres geografa Jugoslavije.

Ova krupna društvena manifestacija, iako je maksimalno angažirana Upravni odbor — nije oslabila druge društvene aktivnosti zahvaljujući posebnim zalaganjem voditelja sekcija i komisija.

VII kongres geografa Jugoslavije održan je u organizaciji našeg Društva, na teritoriju SR Hrvatske, pod pokroviteljstvom predsjednika Sabora SR Hrvatske druga Ivana Krajačića. Zasjedanje kongresa održano je u Zagrebu od 23—26. rujna 1964. godine. Terenski dio kongresa održan je od 27—30. rujna, a obuhvatio je uglavnom privredno nerazvijena područja i mikroregije Hrvatskog Zagorja, Zumberka, Korduna, Like i Hrvatskog Primorja.

VII kongres organiziran je u duhu rezolucije VI kongresa, održanog u Ljubljani 1961. godine. Rezolucija VI kongresa tražila je da se teoretski dio rada VII kongresa organizira samo u plenarnim sjednicama, s određenom problematikom — bitnom za struku. Po toj koncepciji VII kongres se je razlikovao od prethodnih. To je od organizatora iziskivalo veću odgovornost i veće organizaciono-stručne napore.

Nova koncepcija osiguravala je kvalitetu kongresa, ali je organizatoru nametala veće poteškoće. GD Hrvatske kao organizator predložio je program rada kongresa. Predloženi program je raspravljen i prihvaćen na Plenumu Saveza geografskih društava Jugoslavije. Na istom forumu dogovoreno je koje će teme obradivati pojedina republička društva. Nakon toga su republička društva sama određivala referente za svoje dodijeljene teme.

Glavne teme rasprave VII kongresa bile su:

Problematika nedovoljno razvijenih područja Jugoslavije;

Problematika našeg Primorja;

Proces urbanizacije;

Principijelni problemi i nastavna problematika škola svih stupnjeva.

Očito je — da je rad kongresa bio usko povezan s našom sadašnjom socijalističkom stvarnošću i dnevnom praksom s kojom se susreću geografi u svom stručnom i nastavnom radu. Širina kongresnog programa i njegova povezanost s aktuelnim suvremenim pitanjima, odraz su progresivnog stanja geografije.

Uz minimalne preinake predviđenog plana rada, kongres je ostvario slijedeći kongresni program:

23. rujna, prije podne:

1. Otvorenje i pozdravi.

2. Dr Josip Roglić, predsjednik Izvršnog odbora Saveza geografskih društava SFRJ: Izvještaj o geografskom radu između dva kongresa.

3. Dr Mladen Friganović, tajnik Izvršnog odbora Saveza geografskih društava SFRJ: Izvještaj o poslovanju Saveza geografskih društava SFRJ.

4. Dr Ivan Crkvenčić, predsjednik Geografskog društva Hrvatske: Osnovni geografski problemi SR Hrvatske.

5. Otvorenje izložbe »Nastavna sredstva iz geografije i stručna aktivnost geografa SRH«. Izložbu organizirao Školski muzej SRH.

Poslije podne:

1. Dr Panče Kiroški, Skopje: Industrija nedovoljno razvijenih područja.

2. Dr Vladimir Blašković, Zagreb: Problemi agrarne proizvodnje u krškim poljima Dinarida.

Koreferat:

Andrej Briški, Ljubljana: Določevanje obsega gospodarske nezadostno razvitih područij.

24. rujna, prije podne:

1. Akademik dr Branimir Gušić, Zagreb: Opća geografska problematika Primorja.

2. Dr Veljko Rogić, Zagreb: Geografska regionalizacija Primorja.

3. Dr Mladen Friganović, Zagreb: Primjeri društveno-ekonomskog preobražaja Primorja.

Koreferati:

1. Dr Igor Vrišer, Ljubljana: Neki prostorni problemi Koparskog primorja.

2. Milan Radović, Titograd: Neke geografske karakteristike Crnogorskog primorja.

3. Dr Dušan Dukić, Beograd: Podneblje dinarskog primorja kao faktor razvoja turizma SFRJ.

4. Dr Dragan Rodić, Beograd: Melioracioni problemi nekih delova mediteranskog i submediteranskog podneblja Jugoslavije.

Poslije podne:

1. Razgledavanje Zagreba (autobusima)uz stručno vodstvo.

2. Dr Stanko Zuljić, Zagreb: Osnovni problemi razvoja Zagreba.

25. rujna, prije podne:

1. Dr Vladimir Kokole, Ljubljana: Vloga geografije v regionalnem in urbanističnem planiranju.

2. Dr Vladimir Klemenčič, Ljubljana: Transformacija prigradske zone.

3. Dr Ivan Crkvenčić, Zagreb: Transformacija agrarnog područja.

Koreferat:

1. Dr Mitke Panov, Skopje: Transformacija prigradske zone na primeru Skopja pre i posle katastrofalnog zemljotresa.

Poslije podne:

1. Dr Josip Roglić, Zagreb: Studij reljefa u sistemu geografije.

2. Dr Josip Riđanović, Zagreb: Glacijalni relikti kao kriteriji za kronološko određivanje morfogeneze prevladavajućih oblika krša.

2. Dr Jovo Marković, Beograd: Holoceno pomeranje donje Save.

4. Dr Tomislav Rakičević, Beograd: Problemi i principi hidrološkog reoniranja na primjeru jugoistočne Srbije.

26. rujna, prije podne:

1. Božo Stanišić, Beograd: Nastava geografije u osnovnim školama.

2. Pavao Kurtek, Zagreb: Realizacija zadataka geografije u srednjim školama.

3. Marijan Šasek, Zagreb: Nastava geografije na višim pedagoškim školama i pedagoškim akademijama.

4. Dr Dušan Dukić, Beograd: Nastava geografije na nastavnim fakultetima.

Poslije podne:

5. Pavao Kurtek, Zagreb: Nastava geografije na višim ekonomskim školama.

6. Dr Vladimir Blašković, Zagreb: Nastava geografije na stručnim fakultetima i visokim školama.

7. Dr Živadin Jovičić, Beograd: Postdiplomski studij geografije.

Koreferati:

1. Jovanka Đuričić, Sarajevo: Realizacija plana u srednjim i stručnim školama.

2. Vladimir Bračić, Maribor, Pouk geografije na pedagoški akademiji.

3. Dr Igor Vrišer, Ljubljana: Studij geografije na ljubljanskom univerzitetu.

4. Dr Cene Malovrh, Ljubljana: Vloga in mesto geografije na Ekonomski fakulteti v Ljubljani.

O svim referatima vođene su opširne, temeljite i otvorene stručne i inače naučne diskusije.

Na kraju teoretskog dijela usvojena je rezolucija VII kongresa.

25. IX priredio je predsjednik Skupštine grada Zagreba drug Pero Pirker svečani prijem za učesnike kongresa i ostale uzvanike u historijskim prostorijama palače Dverce. Prijemu je prisustvovao i pokrovitelj kongresa, predsjednik Sabora drug Ivan Krajačić.

Veći dio delegata sudjelovao je (27—30. IX) na terenskom dijelu VII kongresa.

Program terenskog dijela kongresa obuhvatio je dvije putne trase.

Trasa A: Zagreb — Belec — Varaždin — Lepoglava — Trakošćan — Krapina — Pregrada — Kumrovec — Zagreb — Stojdraga — Karlovac — Plitvička jezera — Slunj — Cetingrad — Kladuša — Topusko — Sisak — Zagreb.

Trasa B: Zagreb — Pisarovina — Karlovac — Plitvička jezera — Titova Korenica — Udbina — Bunić — Gospić — Obrovac — Novigrad — Posedarje — Pag — Karlobag — Senj — Brinje — Ogulin — Duga Resa — Karlovac — Zagreb.

Vodiči i stručni tumači terena na trasi A bili su dr Ivan Crkvenčić, dr Vladimir Blašković i Radovan Pavić, za Varaždin i okolicu dr Pavao Kurtek. Na trasi B dr Veljko Rogić i dr Mladen Friganović.

Idući VIII Kongres geografa Jugoslavije održat će se 1968. godine u SR Makedoniji. Nakon završetka VII kongresa sjedište Saveza GD Jugoslavije preseljeno je iz Zagreba u Skopje.

Kao i prethodnih godina Društvo je i ove godine organiziralo *redovite tjedne sastanke*. Ukupno je u ovoj godini održano 24 sastanka — u ljetnom semestru 14, a u zimskom 10. Predavači su bili: dr Nikola Peršić, asistent Ivan Penzar, dr Pavao Kurtek, prof. Marija Gušić, dr. Veljko Rogić, dr. Mladen Friganović, dr. Josip Roglič, prof. Branko Tukač, asistent Zlatko Pepeonik, dr. Ivan Crkvenčić, dr. Zvonimir Dugački, prof. Velimir Dorfejev, asistent Miroslav Sić i asistent Sven Kulušić.

Od stručnjaka iz inozemstva u Društvu je održao predavanje dr V. Anučin iz Sovjetskog Saveza.

Iza svakog predavanja bila je diskusija.

Nastavna sekcija Društva u suradnji s nastavnim centrom za geografiju grada Zagreba organizirala je terenski seminar od 29. kolovoza do 4. rujna 1964. godine kroz Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru. U radu seminara sudjelovalo je 39 nastavnika iz SR Hrvatske. Stručni voditelj seminara bio je dr. Veljko Rogić.

Nastavni centar za geografiju radio je kao i prethodnih godina planski i sistematski. Održavani su redoviti mjesečni sastanci, obavezni za sve nastavnike.

U SR Hrvatskoj djeluje nekoliko ogranaka Društva. Ogranci se odlikuju svojim specifičnostima, raznolike su snage koje oni okupljaju, različiti su i njihovi uvjeti rada. Zbog toga je potrebna još uža suradnja Središnjice i Ogranaka.

Upravni odbor je tokom godine radio konstantno s jedinim predikom tokom ljetnih praznika i održao 18 sjednica. Najveći dio pitanja prethodno je bio pripreman u pojedinim sekcijama i komisijama, a zaključci su donošani na sjednicama UO i to gotovo jedinstveno, odnosno jednoglasno.

Tajnik GDH: I. Globarević

LJETNI TERENSKI SEMINAR GDH KROZ BOSNU I CRNU GORU

29. VIII — 4. IX 1964.

Prema dugogodišnjoj tradiciji Nastavna sekcija GDH je organizirala radi stručnog usavršavanja nastavnika geografije od 29. VIII do 4. IX 1964. terenski seminar kroz Bosnu i Crnu Goru.

Seminar su novčano pomogli Zavod za unapređivanje školstva SRH kao i Zavod za školstvo NOG Zagreba.

Put je izvršen autobusom a pravac je bio:

29. VIII Zagreb — Okučani — Bosanska Gradiška — Banja Luka (s preglednim razgledavanjem Banja Luke, Gornjeg Sehera, Šehitluka, Jajca i Jezera na Plivi);
30. VIII put dolinom Vrbasa iz Jajca preko Donjeg Vakufa, Bugojna i Gornjeg Vakufa do Makljen-sedla, Iza toga put dolinom Rame i Neretve — Prozor — Jablanica — Mostar (pregledno upoznavanje s položajem i razvojem Mostara);
31. VIII Mostarsko polje, izvor Bune, Blagaj, Nevesinjsko polje i Nevesinje, Gatačko polje i Gacko, Avtovac, prijevaj Čemerno — Tjentište;
1. IX Dolina Sutjeske i Drine — Foča — Ustikolina — Goražde — Čajniče — sedlo Metaljka — Pljevlja — dolina Durđevića — Tara — Zabljak (Plan. dom pod Durđitorom);
2. IX Istim putem natrag do Goražda — Rogatica — Glasinačka površ na Romaniji — Pale — Jahorina (Plan. dom na Jehorini);
3. IX Jahorina — Trebević — Sarajevo (pregledno upoznavanje s jezgrom grada);
4. IX Sarajevo — Hrasnica — vrelo Bosne — Kiseljak — Zenica — Vranduk Zepče — Meglaj — Doboj (Pregledno razgledavanje Zeničke željezare i Doboja) — Slav. Brod — Zagreb (autoputom).

Seminaru je prisustvovalo 42 nastavnika geografije, a stručni voditelj seminara i tumač terena je bio doc. dr. V. Rogić. Put od Sarajeva do Sl. Broda tumačio je prof. M. Bjelovitić iz Sarajeva.

NASTAVNI CENTAR ZA GEOGRAFIJU ZAVODA ZA ŠKOLSTVO GRADA ZAGREBA

Zavod za školstvo grada Zagreba osnovao je 1957. g. među ostalima i Nastavni centar za geografiju. Svrha centra je da okupe sve nastavnike određene struke. Oni zajedno sa rukovodilcem centra rješavaju sve probleme u nastavi svoga predmeta. Naročito brigu vode oko unapređivanja nastave i pravilnog provođenja plana i programa svoga predmeta.

Nastavni centar za geografiju vrlo je aktivan od svog osnutka. Ono što je najviše doprinijelo njegovoj aktivnosti je interes nastavnika geografije za probleme svoje struke i redovno učestvovanje u svim aktivnostima koje organizira Centar.

Međutim ono što je najvrijednije za geografiju kao predmet je uska i potpuno harmonična suradnja između Geografskog društva Hrvatske i Nastavnog centra za geografiju. Svu stručnu pomoć koja je potrebna nastavnicima daju članovi Geografskog društva Hrvatske.

Nastavni centar u suradnji sa Geografskim društvom Hrvatske organizira redovno svake godišne zimski seminar i ljetni (terenski) seminar. Pored ove aktivnosti u suradnji GDH Centar razvija i svoju samostalnu aktivnost. U Nastavnom centru rade redovno dva aktiva — aktiv nastavnika gimnazija i osnovnih škola. Na početku svake školske godine rukovodilci aktiva (Bauer Branka, prof. i Brazda Mirko prof.) u suglasnosti sa Zavodom za školstvo razrade plan rada prema potrebama predmeta i interesima nastavnika. Oba aktiva gotovo redovno održavaju sastanke svakog mjeseca.

Aktiv nastavnika geografije u gimnazijama: Nastavnici su se sastali odmah početkom septembra da razrade program za sve razrede. Kako je škol. god. 1964/65. bila druga godina kako se radi prema planu 2 2 1 2 to je trebalo detaljno razraditi program za II razred gimnazije. Pored toga na sastancima se mnogo govori o metodi predmeta, o temama na završnom ispitu, o realizaciji programa i sl. Anežirani su i testovi znanja koji su provedeni prošle škol. god. u jednom odjeljenju III razreda svake gimnazije u Zagrebu u koji- ma je bio obrađen afrički kontinent. Prof. dr. Josip Roglić održao je predavanje Litoraliza — najsuvremeniji geografski proces, što su svi nastavnici s'ušali s velikim interesom, a zatim se razvila plodna diskusija. Starčević Barbara, direktor II gim. u Zagrebu, po struči geograf, razgovarala je s nastavnicima — o svojim utiscima s puta po SSSR-u. U nevezanom razgovoru nastavnici su mnogo čuli o životu i radu ljudi i ljepotama ove zemlje.

Aktiv nastavnika geografije u osnovnim školama: U prošloj škol. god. naročito je dana važnost metodologiji nastave geografije pa je na dva sastanka raspravljana ova problematika. Osnovno je bilo razrada programa i grafičke metode u nastavi geografije. Poseban sastanak organiziran je sa svrhom da se ustanovi koliko je »školski radio« sa emisijama iz geografije uspio zainteresirati nastavnike i koliko se taj oblik nastave provodi u našim školama. Tom sastanku prisustvovali su i članovi redakcije »školskog radija«.

Na svakom sastanku nastavnici se redovito informiraju o novim udžbenicima i literaturi. O obaveznim izdanjima za osnovnu školu posebno se diskutira a najčešće autori sami daju prikaz takvih izdanja. U ovoj godini to je bio slučaj sa Radnom bilježnicom za VI, VII i VIII razred — profesora Cvitanovića, zatim sa Geografskom čitankom za VI i VIII razred, također prof. Cvitanovića, Geografskom čitankom za VII razred prof. Jurina, te prikazom jedne TV emisije prof. Brazde.

Svakog četvrtka od osnutka ovog Centra održava se dežurstvo u njegovim prostorijama od 17—19 sati. U to vrijeme nastavnici geografije doleže u Centar, posuđuju stručnu literaturu, filmove i savjetuju se o rješavanju svojih problema u školi.

Zaleganjem Zavoda za školstvo grada Zagreba Nastavni centar za geografiju dobio je nove lijepe i funkcionalno uređene prostorije u Medulićevoj ul. 33, koje mu je Zavod 24. marta 1965. predao na upotrebu.

Bauer Branka

SASTANCI GEOGRAFSKIH DRUŠTAVA HRVATSKE U ŠKOLSKOJ GODINI
1964/65.

9. XI 1964. Stručni sastanak na kome je sveuč. prof. dr J. Roglić održao predavanje: »20. međunarodni geografski kongres i IV kongres sovjetskih geografa«
10. XI 1964. Izvanredni stručni sastanak na kome je sveuč. doc. dr V. Anušin (Moskva) održao predavanje: »Suvremeni problemi sovjetske geografije«
16. XI 1964. Stručni sastanak na kome je sveuč. prof. dr I. Crkvenčić održao predavanje: »Gredovi Poljske« (s kolor dijapozitivima)
23. XI 1964. Stručni sastanak na kome je prof. dr Z. Dugački održao predavanje: »Problemima tematske kartografije«
14. XII 1964. Stručni sastanak na kome je sveuč. prof. dr J. Roglić održao predavanje: »Zlatna rta — autocesta prema srednjem Primorju« (s kolor dijapozitivima)
21. XII 1964. Opći sastanak na kome je sveuč. asistent M. Sić održao predavanje: »Geografski profil kroz središnji alpski prostor« (s kolor dijapozitivima)
23. XII 1964. Sastanak Nastavne sekcije na kome je prof. V. Dorofejev održao predavanje: »Poznavanje društva kao baza za geografiju u osnovnoj školi« (uz demonstraciju dijafilмова)
4. I 1965. Stručni sastanak na kome je sveuč. asistent S. Kulušić održao predavanje: »Kornatska otočna skupina« (s dijapozitivima)
11. I 1965. Stručni sastanak na kome je sveuč. prof. dr J. Roglić održao predavanje: »Impresije iz Nizozemske — simfonija nada i blagostanja« (s kolor dijapozitivima)
22. II 1965. Opći sastanak na kome su prikazani filmovi: Kako mjeriti vrijeme, Hrvatsko zagorje, Pod ljetnim suncem
1. III 1965. Stručni sastanak na kome je sveuč. asistent Z. Pepeonik održao predavanje: »Kenija« (s projekcijama)
15. III 1965. Stručni sastanak na kome je sveuč. asistent R. Pavić održao predavanje: »Suvremeni ekonomsko-geografski problemi Pljevljanske komune« (s projekcijama)
22. III 1965. Sastanak Nastavne sekcije na kome je prof. R. Jandrašić (Varaždin) održao predavanje: »Impresije s putovanja po velikim američkim jezerima« (s kolor dijapozitivima)
29. III 1965. Stručni sastanak na kome je dr P. Kurtek održao predavanje »Gornja Hrvatska Podravina« (s dijapozitivima)
5. IV 1965. Opći sastanak na kome je dr V. Jurčec održala predavanje: »Poplava u Zagrebu 1964. godine« (s projekcijama)
19. IV 1965. Stručni sastanak na kome je sveuč. asistent M. Sić održao predavanje: »Pojava prostorne decentralizacije industrije Zagreba«
17. V 1965. Stručni sastanak na kome je dr Gyorgy Eavedy (Budimpešta) održao predavanje: »Budimpešta« (s kolor dijapozitivima)
2. VI 1965. Izvanredni stručni sastanak na kome je dr Z. Hofman (Prag) održao predavanje: »Pregled prostora Čehoslovačke« (s projekcijama)